

Ks. Andrzej Proniewski
Uniwersytet w Białymstoku

Wiara fundamentem pewności poznania

FAITH AS A BASIS OF THE CERTAINTY OF COGNITION

One of significant features of a contemporary individual is involving sense and intellect in the process of knowing. Man of today looks for arguments from experience rather than from faith. The article weighs the problem of how to treat arguments originating from faith, because both faith and intellect are the basis of the truth of a human fate.

Key words: faith, knowledge, reason and faith, experience, intellect

Benedykt XVI inauguruje w dniu 11 października 2012 – Rok Wiary – wskazał na potrzebę refleksji nad jej istotą, zarówno rozważaną na poziomie samego aktu w sobie, ale także jako rzeczywistości przenikającej wszystkie płaszczyzny ludzkiej egzystencji.

Wiara to z jednej strony akt domagający się poznania, z drugiej interpretowany jako łaska Boga jest rzeczywistością, która transcenduje istnienie osoby ludzkiej we wszystkich jej płaszczyznach działania. Wiara może przyjąć postać ekwiwalentu słów: „uważać”, „mniemać” czy „sądzić”¹ i wówczas staje się inspiracją opartą na przesłankach dających szeroko pojętą pewność, ale także może opierać się na autorytecie Prawdy objawionej i wtedy Bóg staje się gwarantem rozumienia i przeżywania zróżnicowanych jakości życia².

¹ Por. J. Ratzinger, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota wiary*, Kraków 2005, s. 14.

² M. Zawada (opr.), *Elementarz Benedykta XVI dla pobożnych, zbuntowanych i szukających prawdy*, Kraków 2008, s. 120.

Boska i katolicka wiara³ (*divina et catholica*) to pewność, której nie można utożsamić z pewnością naukową, gdyż jest od niej nieporównywalnie większa⁴. Nauka daje pewność weryfikowalnej empirycznie wierze, wiara natomiast pewność egzystencjalną nieskrępowaną kategoriami czasoprzestrzeni, albowiem wpisującej się w treści Objawienia Boga w świecie. Człowiek argumentami rozumu dochodzi do odkrywania racji uzasadniających jego istnienie lub dających podstawę do jego działalności, ale tych samych racji także się chwytą, aby sprostać potrzebie przyjęcia prawdziwej wiary i wytrwania w niej. Działania na poziomie wiary w Boga są pewniejsze, albowiem odnoszą się do prawd z Objawienia, czyli wszystkich danych człowiekowi Bożych prawd stanowiących jej depozyt.

Każdy człowiek korzysta z możliwości rozwoju intelektualnego, kierowanego przez drugiego człowieka i każdy otrzymuje od Boga łaskę wiary, będącej „(...) poręką tych dóbr, których się spodziewamy, świadectwem tych rzeczywistości, których nie widzimy” (Hbr 11, 1). Powodem wiarygodności jest autorytet albo osoby ludzkiej albo samego objawiającego Boga. Człowiek, umocniony obecnością Boga, może życiowy rozsądek i doświadczenie czerpać z wiary ukazującej mu prawdę i otwierającej na nią jego serce i oczy⁵. „Wiara jest drogą oświecenia, [...] a prowadzi, do osobistego spotkania z Chrystusem, który wzywa, by pójść za Nim drogą miłości”⁶.

Rozumienie wiary jako pewnego fundamentu do działania należy szukać w miłości dwojga ludzi, którzy pewni swej wzajemnej miłości nie potrafią jej zbadać czy analizować w sposób naukowy⁷. Kiedy człowiek jest przeświadczony, że ktoś obdarza go miłością, jest w stanie ponieść swoistą ofiarę z siebie. Pewność tej miłości jest nie tylko wyrazem ludzkiej solidarności, ale jest nade wszystko uczestnictwem w miłości, która swoje źródło znajduje w miłości niczym nieograniczonej samego Boga. Tej miłości nie jest w stanie argumentować ktokolwiek w sposób

³ Wiara jest postawą człowieka wobec Boga: wyznawaniem Jego imienia; uznaniem Jego autorytetu; posłuszeństwem Jego nauce. Wiara to także nawracanie się. Akt wiary może wzrastać lub umniejszać się w zależności od szeregu przyczyn zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Por. E. Ozorowski, *Słownik podstawowych pojęć teologicznych*, Warszawa 2007, s. 330.

⁴ J. Ratzinger, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota...*, dz. cyt., s. 14.

⁵ Por. Benedykt XVI, *Odwagę czerpał z wiary*. Przemówienie Ojca Świętego na zakończenie uroczystości beatyfikacyjnej kard. Klemensa Augustyna von Galena wygłoszone 9. 10. 2005 roku w Bazylice Św. Piotra, L'Osservatore Romano (wszystkie cytaty pochodzą z wydania polskiego; dalej: L'OR) 11-12(2005), s. 21.

⁶ Benedykt XVI, *Wiara osobistym spotkaniem z Chrystusem*, L'OR 1(2007), s. 44.

⁷ Por. J. Ratzinger, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota...*, dz. cyt., s. 15.

naukowy, gdyż podyktowana ona jest najwyższą jakością, wyrażoną w ofercie⁸. Słowa Jezusa: „Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich” (J 15, 13) wskazują, że to, w co człowiek wierzy jest pewne, ponieważ potwierdzone czynem samego Boga, który oddał życie dla zbawienia człowieka. Prawda ta jest przedmiotem wiary (*fides quae*) chrześcijaństwa⁹.

Pewność wiary jest odmienna od natury obiektywnego myślenia, ponieważ wiara nie może być traktowana jak swego rodzaju hipoteza, lecz jako fundament stanowiący pewność życia¹⁰. Gdy wiara w Boga będzie traktowana jako hipoteza nieustannie poddawana zmianom, stanie się przedmiotem ludzkiej manipulacji. Wiara natomiast nie może być traktowana przedmiotowo i sprowadzana do rzeczy danej człowiekowi w zarządzanie¹¹.

Wiara jest także pewnym ratunkiem dla współczesnego człowieka, gdyż stoi na straży ludzkiej moralności¹². Wiara, nie jest ucieczką od świata, lecz jest odwagą do bycia i stawiania światu czoła¹³. To właśnie pewność wiary kieruje człowiekiem i dzięki temu chroni go od ludzkich przypuszczeń, które tylko dlatego, że dają się sprawdzić doświadczalnie nabierają przymiotu pewności. Pewność z wiary w Boga nie pozwala na odhumanizowane działania i mechaniczne odniesienie do ludzkich możliwości. Dzięki relacji personalnej z Bogiem w wierze świat w miarę rozwoju zachowuje swoją naturę i bezkrytycznie nie poddaje się zapędowi cywilizacji¹⁴, albowiem zachowuje perspektywę ziemskiej egzystencji w wymiarze eschatologicznym.

Dla chrześcijanina życie wieczne jest prawdą do osiągnięcia. Nie oznacza ono jedynie życia, które trwa w nieskończoność, lecz nową jakość życia w pełni zanurzonego w Bożej miłości, która wyzwala od zła i śmierci, i wprowadza we wspólnotę ze wszystkimi ludźmi mającymi udział w tej samej Miłości¹⁵. Pewność eschatologiczna, jaką posiada człowiek pielgrzymujący na ziemi, pozwala mu widzieć wieczność już

⁸ Por. Jan Paweł II, *Świadectwo miłości w Kościele – wspólnocie prorockiej*, [w:] S. Dziwisz (red.), *Wierzę w Kościół*, Watykan 1996, s. 161.

⁹ Por. J. Ratzinger, *Chrystus i Jego Kościół*, Kraków 2005, s. 79.

¹⁰ Por. tenże, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota...*, dz. cyt., s. 15.

¹¹ Tamże, s. 15.

¹² Por. tenże, *Odkryć oblicze Boga*, Kraków 2006, s. 27.

¹³ Por. tenże, *Czas przemiany w Europie*, Kraków 2005, s. 94.

¹⁴ Por. tamże.

¹⁵ Benedykt XVI, *W drodze ku wieczności*, L'OR 1(2007), s. 44.

w doczesnym życiu, kiedy jednoczy się z Bogiem, dzięki otrzymanej od Niego łasce¹⁶.

Wiara ukazuje człowiekowi poznanie, które nie dotyczy tylko naszego świata, ale także całej prawdy o naszym istnieniu¹⁷. Życie człowieka jest rzeczywistością niezwykle bogatą zarówno w wymiarze ontyczno-eschatologicznym, jak również moralno-egzystencjalnym. W tym względzie ważne jest wartościowanie życia przez człowieka, jak również jego dorastanie do uczestnictwa w prawdzie o ludzkim losie¹⁸. Wiara ukazuje człowiekowi kierunek działania, rozum inspiruje do logicznej jego akceptacji. Wszystko po to, aby każdy mógł utrzymać godność osoby ludzkiej i funkcjonował jako osoba prawa¹⁹, nie tylko po to, aby osiągnąć zbawienie, ale także, aby zachować pokój, który jest darem od Boga i za który każdy ponosi osobistą odpowiedzialność²⁰.

Trzeba uświadomić sobie, że „ureczywistnienie prawdy człowieka jest równocześnie częścią ureczywistniania prawdy świata, a gdy człowiek zbliża się do prawdy, staje się dobry, podobnie jak i świat wokół niego”²¹. Człowiek otrzymuje od Boga pewne wartości, o które bezsprzecznie musi dbać i je pielęgnować. Dzięki tym wartościom, może poznać obiektywną prawdę, taką, jaka ona jest. W następstwie czego zapanuje ład, który pozwoli szanować prawdę o człowieku²². Nigdy nie powinno podważać się pewności, którą daje wiara²³. Koncentrując się wokół zrozumienia wiary, wskazuje się na jej charakter racjonalny i egzystencjalny. Chociaż wiara nie znajduje źródła w rozumie, to jednak operuje nim, aby przeżywanie relacji z Bogiem w wierze dotykało możliwie najgłębszych uzasadnień poznawanej i wyjaśnianej rzeczywistości. Niezwykle jest oddziaływanie wiary na egzystencjalny wymiar życia każdego człowieka, dlatego jedną z ważniejszych decyzji, którą podejmuje człowiek jest ta dotycząca życia w wierze lub niewierze. Jest to wynik nie tylko zaangażowania rozumu w umiejętne dostarczenie racjonalnych argumentów, ale przede wszystkim zaangażowanie

¹⁶ Por. tamże.

¹⁷ J. Ratzinger, *Czas przemiany...*, dz. cyt., s. 94.

¹⁸ Por. J. Zabielski, *Wzrastanie w życiowym powołaniu*, Białystok 2008, s. 13-27.

¹⁹ Por. J. Ratzinger, *Prawda w teologii*, Kraków 2005, s. 63.

²⁰ Por. Benedykt XVI, *Pokój w prawdzie*. Orędzie ojca świętego Benedykta XVI na XXXIX Światowy Dzień Pokoju 1.01.2006 roku, L'OR, 2(2006), s. 4.

²¹ J. Ratzinger, *Prawda w teologii*, dz. cyt., s. 43.

²² Por. Benedykt XVI, *Pokój w prawdzie*, dz. cyt., s. 4.

²³ Por. tenże, *Neapol potrzebuje wiary i nadziei*. Msza święta na Piazza del Plebiscito, L'OR, 12(2007), s. 12.

osobowe dotykające kategorii serca. Człowiek nie jest w stanie objąć pełni poznawanej rzeczywistości o wymiarze materialno-duchowym wyłącznie rozumem. Decyzja wiary zatem wpisuje się w duchowy rozwój i zdolność zastosowania odniesień prowadzących do uwzględnienia głębszego spojrzenia na życie nie tylko w kategoriach intelektu, ale i w kategoriach zaangażowania woli.

Wiara jest związana z uwzględnieniem sensu podtrzymującego w istnieniu świat i egzystencję każdej jednostki ludzkiej, stąd staje się jedynym bezpiecznym fundamentem odkrywania prawdy o Bogu, świecie i człowieku. Konfrontacja argumentów wiary i rozumu w zagadnieniach bioetycznych stwarza możliwości podjęcia dyskusji uwarunkowanej różnymi aspektami naukowej refleksji. Artykuły, tworzące pierwszą część „Rocznika”, są wynikiem interdyscyplinarnego odniesienia do fenomenu życia, eksperymentów i badań wskazujących na motywy etyczne sporu o człowieka we współczesnym świecie. Należy je traktować jako szansę na dialog, którego troską będzie życie osoby ludzkiej i implikacje moralne wynikające z jej godności, odzwierciedlającej jej obraz i podobieństwo do Boga.

Podjęta problematyka relacji wiary i rozumu stanowi o treściach „Rocznika Teologii Katolickiej”, który oddajemy do rąk Czytelników w Roku Wiary.

Słowa klucze: wiara, wiedza, rozum, doświadczenie, intelekt